

Overskudsdeling i en lille åben økonomi

Lars Haagen Pedersen

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: This paper discusses the effect of introducing profit sharing in a small open economy. It is shown that the introduction may improve either employment or the current account or both. But the introduction may also give rise to at least two different kinds of distributional conflicts: First between insiders and outsiders on the labor market and second between insiders and the owners of the firms. The effects on investment of introducing profit sharing is also analyzed.

Overskudsdeling er blevet et af de centrale emner i 1980'ernes økonomisk teoretiske debat. Dette skyldes ikke mindst den popularitet, som specielt Martin Weitzman's bog fra 1984 *The Share Economy* har opnået.

I Danmark har overskudsdeling tidligere været diskuteret i forbindelse med forslag til lønmodtageres medejendomsret, men først med Det Økonomiske Råds forårsrapport 1988 er der så småt taget hul på debatten om den rene form for overskudsdeling som Weitzmans modeller implicerer.

Det er hensigten med denne artikel at gengive nogle af de resultater, en indførelse af overskudsdeling kan få, samt at påpege forskellige problemer i forbindelsen med indførelsen. For ikke at komplicere problemstillingen unødigt er der valgt en forholdsvis simpel fremstilling af en åben økonomi, hvor muligheden for en selvstændig pengepolitik er fjernet gennem en antagelse om perfekt kapitalmobilitet, der fastholder renten på det internationale niveau. Der betragtes derfor udelukkende et vare- og et arbejdsmarked. I økonomien uden overskudsdeling betragtes den nominelle løn som exogen (fastlagt ved overenskomst fx), mens varepris og produktion (og dermed beskæftigelse) bestemmes endogen i modellen. I økonomien med overskudsdeling holdes aflønningsparametrene fast. Økonomiens efterspørgselsside har egenskaber, der genfindes i de fleste standard lærebogsfremstillinger (se fx. Turnovsky 1977), derfor opstilles den aggregerede efterspørgselsskurve uden egentlig udledning.

Tak til Michael Teit Nielsen, Søren Bo Nielsen, Christian Schultz, Peter Birch Sørensen og Troels Østergaard Sørensen for nyttige og konstruktive kommentarer samt diskussioner af emnet. En særlig tak til Jacob Topp som har lavet computergrafikken.

Overskudsdeling i en lille åben økonomi

Lars Haagen Pedersen

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: This paper discusses the effect of introducing profit sharing in a small open economy. It is shown that the introduction may improve either employment or the current account or both. But the introduction may also give rise to at least two different kinds of distributional conflicts: First between insiders and outsiders on the labor market and second between insiders and the owners of the firms. The effects on investment of introducing profit sharing is also analyzed.

Overskudsdeling er blevet et af de centrale emner i 1980'ernes økonomisk teoretiske debat. Dette skyldes ikke mindst den popularitet, som specielt Martin Weitzman's bog fra 1984 *The Share Economy* har opnået.

I Danmark har overskudsdeling tidligere været diskuteret i forbindelse med forslag til lønmodtageres medejendomsret, men først med Det Økonomiske Råds forårsrapport 1988 er der så småt taget hul på debatten om den rene form for overskudsdeling som Weitzmans modeller implicerer.

Det er hensigten med denne artikel at gengive nogle af de resultater, en indførelse af overskudsdeling kan få, samt at påpege forskellige problemer i forbindelsen med indførelsen. For ikke at komplicere problemstillingen unødigt er der valgt en forholdsvis simpel fremstilling af en åben økonomi, hvor muligheden for en selvstændig pengepolitik er fjernet gennem en antagelse om perfekt kapitalmobilitet, der fastholder renten på det internationale niveau. Der betragtes derfor udelukkende et vare- og et arbejdsmarked. I økonomien uden overskudsdeling betragtes den nominelle løn som exogen (fastlagt ved overenskomst fx), mens varepris og produktion (og dermed beskæftigelse) bestemmes endogen i modellen. I økonomien med overskudsdeling holdes aflønningsparametrene fast. Økonomiens efterspørgselsside har egenskaber, der genfindes i de fleste standard lærebogsfremstillinger (se fx. Turnovsky 1977), derfor opstilles den aggregerede efterspørgselsskurve uden egentlig udledning.

Tak til Michael Teit Nielsen, Søren Bo Nielsen, Christian Schultz, Peter Birch Sørensen og Troels Østergaard Sørensen for nyttige og konstruktive kommentarer samt diskussioner af emnet. En særlig tak til Jacob Topp som har lavet computergrafikken.

Artiklen er struktureret på følgende måde: Først opstilles modellen med et arbejdsmarked uden overskudsdeling. Ligevægtsindkomst, beskæftigelse og handelsbalanceniveau fastlægges på kort sigt (afsnit 1). Herefter indføres overskudsdeling, så den samlede aflønning til arbejderne kommer til at bestå af en grundløn og en overskudsafhængig del. Det vises, hvorledes dette påvirker økonomiens aggregerede udbudskurve og herigennem de centrale økonomisk politiske målvariable (afsnit 2). I afsnit 3 diskuteres nogle mulige fordelingsproblemer. Afsnit 4 behandler, hvad Weitzman har kaldt økonomiens langsigts effekter, hvilket i mere daglig tale betyder, at man betragter en situation, hvor lønnen fastlægges på det markedsclearende niveau. Overskudsdelings aflønningens betydning for investeringerne diskuteres i afsnit 5. Der gives nogle opsummerede bemærkninger i afsnit 6.

1. Opstilling af makromodellen

Som nævnt i indledningen postulerer vi blot et udtryk for økonomiens aggregerede efterspørgsel, da denne er standard, og da den ikke er central i diskussionen om overskudsdeling. Definitivt er efterspørgslen efter det indenlandske produkt givet ved

$$Y = C_d + I_d + G_d + X \quad (1)$$

hvor

Y er efterspørgsel efter indenlandsk produkt.

C_d er privat forbrugsefterspørgsel efter det indenlandske produkt.

I_d er investeringsefterspørgsel efter den indenlandske produkt.

G_d er offentlig efterspørgsel efter det indenlandske produkt.

X er eksporten.

Idet vi nu definerer $H_d = D_d + I_d$ og indsætter adfærdsrelationerne fås, at økonomiens efterspørgselsside kan skrives som

$$Y = H_d(Y, T, r, qe/p) + G_d + X(qe/p) \quad (2)$$

hvor tegnene under argumenterne angiver fortegnet på de partielle afledede, og hvor

T er reale skatter (exogen)

r er renten (exogen)

q er prisen på udenlandsk produkt i udenlandsk valuta (exogen)

e er valutakursen (exogen)

p er prisen på det indenlandske produkt (endogen)

Da overskudsdeling er et indgreb, der retter sig mod økonomiens udbudsside, vil vi lave en lidt mere grundig udledning af økonomiens udbudskurve.

Vi antager, at virksomhederne (som aggregeres til en repræsentativ virksomhed) søger at maximere profitten givet priseniveauet og den nominelle løn. I første omgang ser vi bort fra investeringernes kapacitetseffekt og opfatter alene produktion som en funktion af arbejdskraftinputtet. Virksomhedens maximeringsproblem får da formen

$$\text{Max}_L \Pi = pY - wL \quad (3)$$

under bibetingelsen

$$(i) Y = f(L)$$

$$(ii) L \leq LS$$

hvor

$f(L)$ er produktionsfunktionen med egenskaberne

$$f(0) = 0, f'(L) > 0, f''(L) < 0, \lim_{L \rightarrow 0} f'(L) = \infty$$

LS er det exogene arbejdsudbud

w er den nominelle løn

Den nødvendige betingelse for profitmaximering bliver efter indsættelse i produktionsfunktionen

$$Y = f(f^{-1}(\frac{w}{p})) \quad \text{for } f^{-1}(\frac{w}{p}) \leq LS \quad (4a)$$

$$Y = f(LS) \quad \text{for } f^{-1}(\frac{w}{p}) > LS \quad (4b)$$

Hvis (4a) er opfyldt, er der arbejdsløshed i økonomien (evt. fuld beskæftigelse, hvis uligheden er opfyldt med lighedstegn). Hvis (4b) er opfyldt er der mangel på arbejdskraft (overefterspørgsel efter arbejdskraft).

Man kan derfor dele modellen op i henholdsvis et arbejdsløshedsregime (AL) (der også indeholder fuld beskæftigelse) og et arbejdskraftmangelregime (AM).

AL-regimet er givet ved modellen

$$Y = H_d(Y, T, r, qe/p) + G_d + X(qe/p) \quad (2)$$

$$Y = g(\frac{\bar{w}}{\bar{p}}) \quad \text{hvor } g(\frac{\bar{w}}{\bar{p}}) = f^{-1}(\frac{\bar{w}}{\bar{p}}) \text{ og } g'(\cdot) < 0 \quad (4a)$$

Handelsbalancen gives som relation (5)

$$HB = X(qe/p) - M(Y, T, r, qe/p) - G_m \quad (5)$$

Modellens endogene er Y, p , mens de exogene er q, e, T, r, G_d, G_m, w . Varemarkedet antages således at klare, hvilket fastlægger beskæftigelse og arbejdsløshed til en given exogen nominel løn.

Multiplikatoregenskaberne i dette regime illustreres ved en stigning i offentlig efterspørgsel efter det indenlandske gode ($G_d \uparrow$) og en stigning i lønsatsen ($w \uparrow$) som repræsentanter for hhv. et efterspørgsels- og et udbudschok.

Der er næppe grund til at knytte alt for mange kommentarer til disse multiplikatorer, da modellen har de almindelige egenskaber:

Det er muligt at stimulere den indenlandske produktion og beskæftigelse gennem en udvidelse af det offentlige forbrug af det indenlandske gode. Men produktionsudvidelsen medfører samtidig stigende priser på det indenlandske produkt og en heraf følgende forringet konkurrencesituation, således at handelsbalancen forværres såvel som følge af det ændrede prisforhold som pga. den øgede indenlandske aktivitet.

Øgede lønomkostninger betyder højere priser på det indenlandske gode og en lavere produktion. Handelsbalancen forværres gennem den forringede konkurrencestilling for den indenlandske produktion, men den lavere indenlandske realindkomst betyder på den anden side en lavere import. Den relative størrelse af de to effekter afgør, om handelsbalancen forværres eller forbedres.

Modellen i *AM*-regimet er givet ved

$$Y = H_d(Y, T, r, qe/p) + G_d + X(qe/p) \quad (2)$$

$$Y = f(LS) \quad (4b)$$

Igen er modellens endogene Y, p .

Modellen er i *AM*-regimet stabil i relation til produktion og beskæftigelse. Hverken udbuds- eller efterspørgselschok kan påvirke disse størrelser. Naturligvis kan chokket blive af en sådan størrelsesorden, at man ryger ud af regimet og ind i *AL*-regimet (efterspørgselsfald eller omkostningsstigning). I dette tilfælde vil produktion og beskæftigelse ikke forblive upåvirkede.

Værd at bemærke om multiplikatorvirkningen på prisen på det indenlandske produkt er, at kun efterspørgselsændringer har effekt på prisniveauet og dermed handelsbalancen.

Det er muligt at give den i fig. 1 viste simple grafiske fremstilling af modellen, hvor

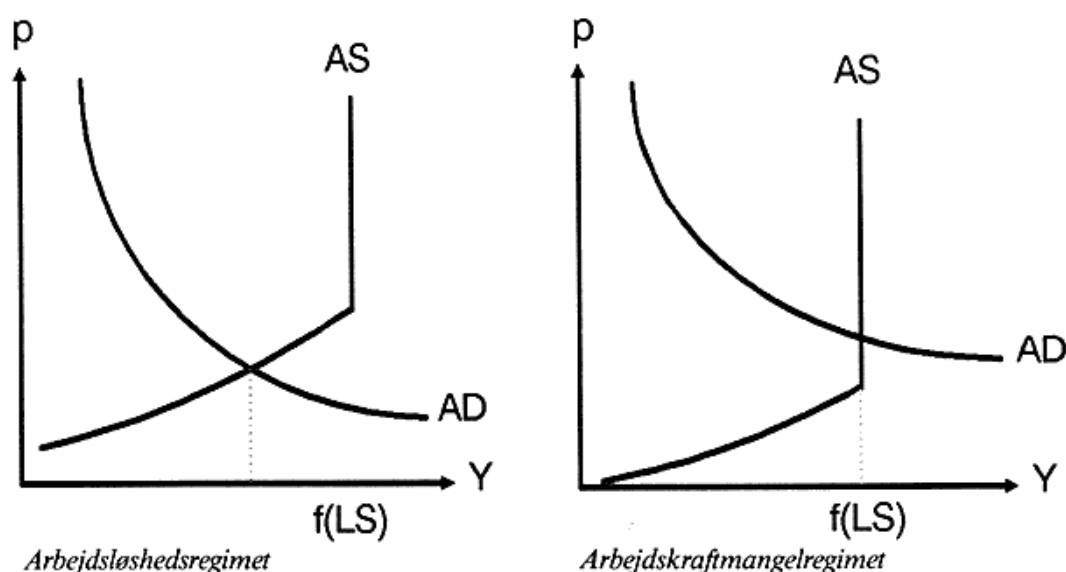
AS er aggregeret udbud [(4a) og (4b)]

AD er aggregeret efterspørgsel [(2)]

Multiplikatoren mht. G_d flytter *AD*-kurven og multiplikatoren mht. w flytter det ikke-lodrette stykke af *AS*-kurven, der altid bliver lodret, når $f(LS)$ nås.

2. Overskudsdeling

I dette afsnit indføres den type overskudsdeling, som foreslås i Weitzman's artikler (1983), (1985), (1987). Systemet, der indføres, betyder, at arbejderne får en fast grundløn $\bar{w}$, der er lavere end deres oprindelige løn w . Til gengæld får virksomhedernes ansatte samlet

Arbejdsløshedsregimet

Arbejdskraftmangelregimet

Fig. 1.

en andel, λ , af virksomhedens profit. Hermed kan den samlede nominelle aflønning til en enkelt arbejder skrives.

$$w = \lambda(p \frac{f(L)}{L} \bar{w}) + \bar{w} = \lambda p \frac{f(L)}{L} + (1 - \lambda)\bar{w}, \quad (6)$$

Den enkelte arbejders samlede aflønning kommer således til at afhænge af virksomhedens profit og antallet af ansatte foruden parametrene $\bar{w}$, og λ .

Virksomheden antages under overskudsdelingssystemet at maximere ejernes andel af profitten for en given fordeling af den samlede profit. Maximeringsproblemet bliver derfor

$$\max_L \Pi_e = (1 - \lambda)(pY - \bar{w}L) \quad (7)$$

under bibetingelsen (i) $Y = f(L)$

$$(ii) L < LS$$

hvor

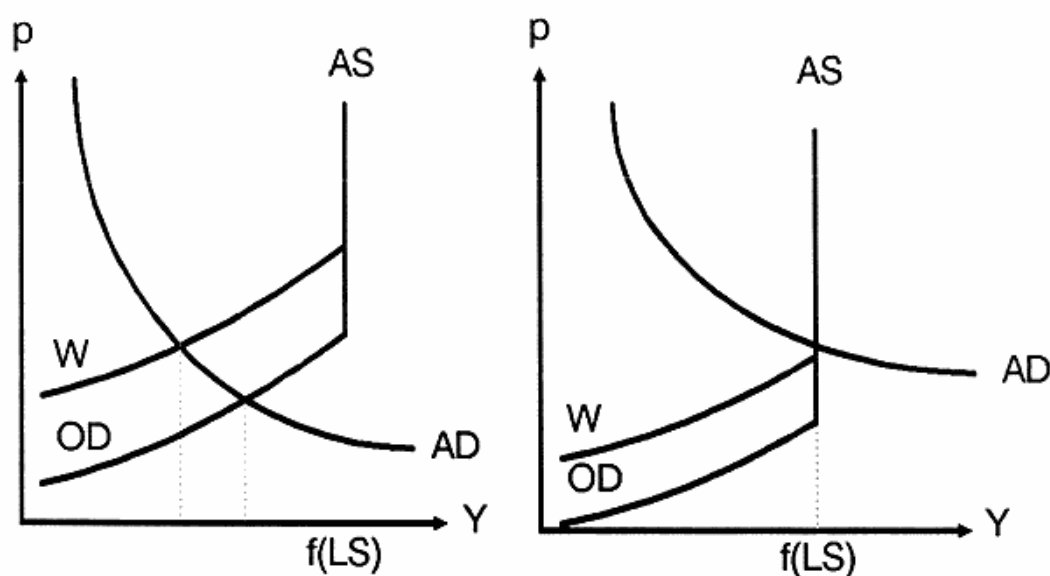
$$0 < \lambda < 1 \text{ og } \bar{w} < w$$

Π_e er ejernes andel af profitten.

Den nødvendige betingelse for profitmaximum bliver efter indsættelse i produktionsfunktionen

$$Y = f(f^{-1}(\frac{\bar{w}}{p})) \quad \text{for } f^{-1}(\frac{\bar{w}}{p}) \leq LS \quad (8a)$$

$$Y = f(LS) \quad \text{for } f^{-1}(\frac{\bar{w}}{p}) > LS \quad (8b)$$

Arbejdsløshedsregimet

Arbejdskraftmangelregimet

Fig. 2.

Hermed har vi første resultat af indførelse af overskudsdeling:

Størrelsen af arbejdernes andel af profitten påvirker ikke virksomhedens produktion og beskæftigelse.

Man kan således ændre arbejdernes aflønning gennem ændringer i deres overskudsandel, uden at det får betydning for produktion og beskæftigelse.

Endvidere ses ved sammenligning af (8a) og (4a), at indførelse af overskudsdeling har samme effekt på produktion, beskæftigelse og indenlandsk prisniveau som et nominelt lønfald fra w til $\bar{w}$.

Er man i arbejdsløshedsregimet betyder indførelse af overskudsdeling derfor: Højere produktion og beskæftigelse, lavere priser og en ubestemt virkning på handelsbalancen, da eksporten stiger som følge af den forbedrede konkurrencestilling, mens importen påvirkes negativt af ændringen i de relative priser men positivt af den forøgede indenlandske aktivitet.

Er økonomien i regimet med mangel på arbejdskraft er eneste effekt en mulig ændring i indkomstfordelingen.

I diagrammer kan indførelsen af overskudsdeling illustreres som vist i fig. 2.

Det er oplagt, at jo lavere den faste grundløn, $\bar{w}$, er, jo større bliver effekten i *AL*-regimet, og jo mere øges sandsynligheden for, at indgrebet fører økonomien over i *AM*-regimet.

Lader man $\bar{w}$, gå mod 0 – hvilket man kan kalde en ren overskudsdelingsøkonomi – fås således, at man med sikkerhed kommer over i *AM*-regimet. Herved fås en af de øvrige egenskaber, der normalt fremhæves ved overskudsdelingssystemet:

I et system med overskudsdeling vil der med stor sandsynlighed være mangel på arbejdskraft, og derfor vil den reale økonomi være resistent overfor ihvertfald mindre udefrakommende chok.

Men dette kræver altså, at der opstår mangel på arbejdskraft. En marginal indførelse af overskudsdeling vil ikke give økonomien andre stabilitetsegenskaber end en økonomi med en almindelig fast nominel løn har.

3. De fordelingsmæssige konflikter

Det er fremgået af den hidtidige gennemgang, at overskudsdeling har positive effekter på centrale makroøkonomiske størrelser, hvis der er arbejdsløshed i økonomien. Dette kunne med betydelig vægt tale for en indførelse af et sådant aflønningssystem, og det er da også disse effekter, der har tiltrukket sig stor opmærksomhed i den teoretiske litteratur. Imidlertid har indførelsen af overskudsdeling også en række fordelingsmæssige konsekvenser, som dels kan være årsag til, at enkeltgrupper på arbejdsmarkedet vil modsætte sig en gennemførelse og dels vil have en dæmpende effekt på de makroøkonomiske konsekvenser.

Vi betragter tre grupper på arbejdsmarkedet: De arbejdsløse medarbejdere, de beskæftigede arbejdere og virksomhedsejerne, og undersøger mulige konflikter mellem dels de to første grupper (ofte kaldet *outsiders* og *insiders*) og dels mellem de to sidste grupper.

a. *Insiders og outsiders*

Vi betragter en beskæftiget arbejders reale aflønning, der findes ved at dividere (6) med prisniveauet

$$\omega = \lambda \frac{f(\bar{L})}{\bar{L}} + (1 - \lambda) \frac{\bar{w}}{\bar{p}} \quad (9)$$

hvor $\bar{L}$, $\bar{p}$ er beskæftigelsen resp. prisen efter indførelse af overskudsdeling.

Det ses, at den reale aflønning afhænger af arbejdernes gennemsnitlige produktivitet og prisniveauet foruden parametrene $\bar{w}$, og λ . En øget beskæftigelse har således to modsatte effekter på de i forvejen beskæftigedes reale aflønning: For det første falder gennemsnitsproduktiviteten pga. antagelsen om faldende skalaafkast. Dette sænker isoleret set arbejdernes reale aflønning. For det andet betyder den større produktion, at man bevæger sig nedad den aggregerede efterspørgselskurve, hvilket implicerer et prisfald, der øger realværdien af den faste del af lønnen, $\bar{w}$.

Antages det, at der er mange virksomheder i økonomien, vil beskæftigelsesstigningen i en enkelt virksomhed kun få meget begrænset indflydelse på prisen. Der er således en assymetri mellem de to effekter. (Samme problem eksisterer i lønøkonomien mht. den nominelle løns betydning for reallønnen).

Selvom den beskæftigedes reale aflønning evt. ikke er faldet ved indførelsen af overskudsdeling, kunne den være blevet større, hvis netop den virksomhed, som vedkommende er ansat på, havde beskæftiget færre.

Hvis overskudsdelingsordningen kombineres med en øget indflydelse til medarbejderne (insiderne), har disse derfor et incitament til at undgå beskæftigelsesvæksten i netop den virksomhed, hvor de er ansat, for derved at opnå en forbedret realaflønning.

Derfor kan man sige, at de viste makroeffekter forudsætter, at de beskæftigede ikke har indflydelse på virksomhedens beskæftigelsespolitik.

Problemet her er altså, at når aflønningsparametrene λ , $\bar{w}$ er lagt fast, kan de beskæftigede ved at søge at ændre virksomhedens adfærd øge deres reale aflønning.

Da hele problemet kun opstår, fordi gennemsnitsproduktiviteten falder, er det naturligvis muligt at »fjerne« problemet i modellen ved at antage, at $f(0) = 0$ og $f(L) = \text{konst.}$, således at marginal- og gennemsnitsprodukt er sammenfaldende.

b. Realaflønning og realafkast til ejerne

Fastlæggelsen af parametren $\bar{w}$, er – som vi har set – afgørende for produktionsværdien, mens parametrene $\bar{w}$, λ bestemmer fordelingen af produktionsværdien på realaflønning og realafkast til ejerne.

I vores model gælder følgende:

Man kan ikke indføre overskudsdeling uden, at enten realaflønningen eller realafkastet til ejerne (evt. begge) falder.

Intuitivt kan dette resultat forklares ved, at i økonomien med exogen nominel løn aflønnes den marginale beskæftigede med sit realprodukt. I OD-økonomien aflønnes den marginale beskæftigede således, at marginalproduktet svarer til realværdien af grundlønnen. Personen producerer således mindre end sin samlede realaflønning. Denne forskel må betales enten af de i forvejen beskæftigede eller af virksomhedsejerne.

Det formelle bevis er som følger:

Hvis realaflønningen skal være mindst den samme efter indførelsen af OD, skal der gælde

$$\frac{w}{p} \leq \omega = \lambda \frac{\bar{Y}}{L} + (1 - \lambda) \frac{\bar{w}}{p} \quad (10)$$

tilsvarende betyder et mindst lige så stort realafkast til ejerne

$$Y - \frac{w}{p}L \leq (1 - \lambda) \left(\frac{\bar{Y}}{L} - \frac{\bar{w}}{p} \right) \bar{L} \quad (11)$$

Løses (10) for ω og indsættes dette i (11) fås

$$Y - \frac{w}{p}L \leq \bar{Y} - \frac{w}{p}\bar{L} \quad (12)$$

Hvor venstresiden af (12) angiver profitten ved produktionen i økonomien med en fast nominel løn. Højresiden angiver profitten ved beskæftigelse og produktion svarende til overskudsdelingsøkonomien, men med reallønnen svarende til reallønnen i økonomien med fast nominel løn. Hermed er (12) en modstrid, idet beskæftigelsen i økonomien med fast nominel løn netop er valgt, så profitten bliver maximal til den pågældende realløn, og endvidere er dette maximum entydigt, da produktionen har faldende skalaafkast. Ergo kan realaflønningen og realafkastet til ejerne ikke begge være konstante.

Man må derfor forvente, at arbejdsmarkedets parter vil stille sig skeptiske overfor indførelsen af overskuddeling, idet enten insiders eller virksomhedsejere vil tabe på denne.

Dette resultat er dog ikke generelt. I Weitzman (1985) betyder indførelse af overskudsdeling, at beskæftigede arbejders realaflønning stiger (uanset størrelsen af $\bar{w}$, og λ) og det er muligt at opnå, at realafkastet til ejerne ligeledes stiger (bevis herfor findes i Haagen Pedersen 1988a). Dette skyldes dels, at Weitzman anvender en produktionsfunktion med konstant marginalproduktivitet, og dels at virksomhederne hos Weitzman er prissættere.

Det er således produktions- og markedsforholdene, der er afgørende for, om overskudsdeling kan indføres uden realindkomsttab for nogle grupper.

4. Langsigts effekter

Hos Weitzman defineres langt sigt som en situation, hvor alle priser kan nå at ændre sig. Alle priser herunder den nominelle løn, w , er således at betragte som flexible.

I en økonomi med kompetitivt arbejds- og godemarked vil der derfor gælde, at

$$f'(LS) = \frac{w}{p} \quad (13)$$

Reallønnen svarer til marginalproduktiviteten ved fuld beskæftigelse. Det antages endvidere, at arbejdskraften omkostningsfrit kan bevæge sig fra den ene virksomhed til en anden. Alle virksomheder må derfor aflønne ens (Law of one price).

I denne økonomi betragter vi nu en enkelt virksomhed, der indfører overskudsdeling. Lad os følge Weitzman (1985) og betragte en virksomhed, hvor $\bar{w} = 0$.

Pga. den fri mobilitet er virksomheden nødt til at aflønne som andre virksomheder. Der gælder derfor, at

$$\frac{w}{p} = \lambda \frac{f(L)}{L} \Rightarrow \lambda = \frac{w}{p} \frac{L}{f(L)} \quad (14)$$

hvor højresiden i den oprindelige ligning er realaflønningen pr. beskæftiget i virksomheden, der har indført overskudsdeling. (14) giver, som det ses, λ som funktion af L og w/p . Virksomhedens problem bliver derfor at finde det L , der maximerer realafkastet til ejerne

$$\max_L (1 - \lambda)pf(L) \quad (15)$$

under bibetingelsen (i) $\lambda = \frac{wL}{p f(L)}$

Første ordens betingelsen til dette problem bliver

$$f'(L) = \frac{w}{p} \quad (16)$$

Ved at anvende (16) fås

$$f'(L) = \lambda f(L)/L = \frac{w}{p} \quad (17)$$

Virksomheden vil fastholde den samme beskæftigelse som inden overgangen til overskudsdeling.

Forestiller man sig nu, at alle virksomheder gradvist går over til overskudsdeling, bliver der altså produceret det samme til den samme aflønning. Vi har således vist:

På langt sigt dvs. når der er fuld beskæftigelse gennem flexible priser, vil realaflønnin- gen til arbejderne være den samme i en overskudsdelingsøkonomi som i en økonomi med et kompetitivt arbejds- og godemarked. Da produktionsniveauet ligeledes er det samme ($f(LS)$), er også realafkastet til ejerne uændret.

Endvidere er der på langt sigt (defineret som ovenfor) overefterspørgsel efter arbejds- kraft, forstået således at virksomheden til den givne aflønning ønsker at ansætte flere arbejdere.

I det gennemregnede eksempel ses dette sidste ved at løse maximeringsproblemet (15) mht. L for konstant λ . Løsningen på dette problem er, at virksomheden ønsker at ansætte arbejdskraft så længe marginalproduktet blot ikke er negativt (idet grundlønnen jo er 0 i eksemplet). Men det kan ikke betale sig for virksomheden at ændre på aflønningen, da det valgte λ jo netop er det, der maximerer profitten.

Gælder ovenstående resultat, hvis overskudsdeling indføres ved lov?

Da alle virksomheder samtidig skifter aflønningsform, eksisterer der ikke længere en aflønning i resten af økonomien.

Vi lader her forudsætningen om kompetitive markeder betyde, at den enkelte virksom- hed tager de øvrige virksomheders aflønning for givet og derefter vælger den optimale beskæftigelse (og aflønning) givet det aflønningsniveau, den forventer vil gælde.

Antager vi videre, at alle virksomheder er identiske og har identiske forventninger fås en til (17) svarende optimal adfærd givet forventningen

$$f'(L) = \lambda f(L)/L = \Omega \quad (18)$$

hvor Ω er forventningen til realaflønningen.

Antag nu at Ω er større end marginalproduktet ved fuld beskæftigelse. Da vil virksom- hederne vælge en beskæftigelse, der er lavere end fuld beskæftigelse, fordi kravet til

marginalproduktiviteten er højere (jvf. (18)). Nogle arbejdere vil derfor ikke finde beskæftigelse. Disse vil underbyde de beskæftigede, til aflønnen svarer til realaflønnen ved fuld beskæftigelse.

Tilsvarende vil det kompetitive og friktionsfrie marked sikre, at realaflønningen stiger, hvis forventningerne til aflønningen er for lave.

Man kan således konkludere, at også i denne situation vil overskudsdeling give samme reale aflønning som den traditionelle kompetitive økonomi.

Man kan imidlertid spørge sig selv, hvordan en økonomi, der på kort sigt har faste nominelle aflønningssatser – og derfor typisk under overskudsdeling forskellig aflønning fra virksomhed til virksomhed – kommer over i en langsigts ligevægt med kompetitivt og friktionsløst arbejdsmarked. Her må man konstruere en dynamisk arbejdsmarkedsteori, som kan underbygge, hvad der i øjeblikket fremstår som en ubevist påstand.

5. Investeringsadfærden

Hidtil har vi, selvom investeringsefterspørgselen har været en del af den samlede efterspørgsel, set bort fra kapitalapparatet på udbudssiden.

Indførelse af et endogent kapitalapparat ligger ud over denne artikels formål. Interesse-rede henvises til Haagen Pedersen (1988a), (1988b).

Her vil vi bevise overskudsdelings betydning for investeringerne gennem en analyse af et konkret investeringsprojekts kapitalværdi hhv. med et traditionelt fastløn-arbejdsmarked og givet et aflønningssystem med overskudsdeling.

Kapitalværdien af investeringerne bliver afhængig af det valgte grundlag for overskudsdelingen. Der undersøges derfor forskellige overskudsbegrebs betydning.

a. Overskudsbegrebs betydning

Vi betragter en virksomhed, der overvejer et givet investeringsprojekt. Projektet koster I_0 i anskaffelse og beskæftiger $\Delta^L(w)_t$ i periode t . Argumentet w angiver, at beskæftigelsesstigningen er betinget af lønnen, w (jo lavere løn, jo større beskæftigelse). Ved gennemførelse af projektet stiger produktionen $\Delta^f(w)_t$ i periode t . Igen er stigningen større jo lavere w . Projektets levetid er n perioder. Den nominelle løn og rente antages (af notationsmæssige grunde) konstante i projektets levetid. Virksomhedens prisforventninger kaldes p_t , og det antages at projektet ikke påvirker prisforventningerne.

Med disse antagelser har projektet kapitalværdien U^w i en økonomi med et traditionelt arbejdsmarked.

$$U^w = \sum_{t=0}^n \frac{p_t \Delta^f(w)_t - w \Delta^L(w)_t}{(1+r)^t} - I_0 \quad (19)$$

hvor toptegn w angiver, at det er kapitalværdien til lønnen w .

Vi indfører nu et overskudsdelingssystem baseret på virksomhedens nettoindbetalinger, C , defineret ved

$$C = p_t F(K_t, L_t) - wL_t - I_t \quad (20)$$

Ejernes andel bliver således

$$C_{od} = (1 - \lambda)(p_t F(K_t, L_t) - wL_t - I_t) \quad (21)$$

hvor overskudsdelingen er indført uden nedgang i grundlønnen w .

Det vides fra skatteteorien, (jvf. fx. Nickell 1978), at dette system ikke påvirker investeringsniveauet. Dette indses let, betragt blot kapitalværdien af ovenstående investering givet (21):

$$U_{od}^w = \sum_{t=0}^{\infty} \frac{(1 - \lambda)[p_t \Delta^f(w)_t - w \Delta^L(w)_t]}{(1 + r)^t} - I_0(1 - \lambda) \quad (22)$$

Det ses umiddelbart, at

$$U_{od}^{\bar{w}} = (1 - \lambda)U^{\bar{w}} \quad (23)$$

Men da kriteriet, for at investeringsprojekterne gennemføres er, at $U \geq 0$, vil nøjagtig den samme mængde investeringsprojekter blive gennemført.

Hvis overskudsdeling indføres, således at den faste løn falder fra w til $\bar{w}$, haves at

$$U_{od}^{\bar{w}} = (1 - \lambda)U^{\bar{w}} > (1 - \lambda)U^w \quad (24)$$

Der vil derfor under overskudsdeling blive gennemført flere investeringsprojekter, end hvis økonomien har en traditionel aflønningsform med fast løn. Dette gælder givet, at prisforventningerne p_t er uafhængige af aflønningsformen.

Imidlertid betyder et overskudsdelingssystem baseret på (20), at arbejdernes aflønning bliver negativt afhængig af virksomhedens investeringer.

Dette kan for det første give kraftige udsving over tid i aflønningen til arbejdere på en given virksomhed. For det andet kan det betyde, at aflønningen på et givet tidspunkt kan afvige betydeligt fra virksomhed til virksomhed.

I en situation med høj arbejdsløshed for alle grupper af arbejdskraft, er der næppe den store risiko for, at lønsvingningerne giver problemer, da arbejderne i denne situation næppe kan forvente gevinst ved at vandre fra en virksomhed til en anden; sandsynligheden for at blive arbejdsløs er for stor.

Er der derimod tæt på fuld beskæftigelse af bestemte typer arbejdskraft, vil det være vanskeligt for virksomheden, der foretager en kraftig investeringsudbygning, at fastholde

disse typer arbejdskraft, idet investeringerne jo betyder lavere aflønning, hvorfor indtjenningsmuligheden kan være bedre i ikke-ekspanderende virksomheder.

Det forekommer derfor relativt oplagt, at et system med disse egenskaber kan komme til at virke vækst- og produktivitetshæmmende.

Man bør derfor vælge et overskudsbegreb, der afkobler den direkte negative effekt fra investeringer til arbejdernes aflønning. En deling af det regnskabsmæssige overskud har denne egenskab. Det regnskabsmæssige overskud kan skrives som

$$\hat{C} = p_t F(K_t L_t) - w L_t - A_t \quad (25)$$

hvor A er afskrivningerne.

Indføres overskudsdeling på basis af (25) uden en sænkning af grundlønnen, fås en kapitalværdi af det analyserede projekt på

$$\hat{U}_{od}^w = \sum_{t=0}^n \frac{(1-\lambda) [p_t \Delta^f(w)_t - w \Delta^L(w)_t] + \lambda \Delta_t^A}{(1+r)^t} - I_0 \quad (26)$$

hvor Δ_t^A er projektets afskrivninger i periode t .

Hvis

$$\sum_{t=0}^n \frac{p_t \Delta^f(w)_t - w \Delta^L(w)_t}{(1+r)^t} > \sum_{t=0}^n \frac{\Delta_t^A}{(1+r)^t} \quad (27)$$

da er

$$\hat{U}_{od}^w < U^w \quad (28)$$

(27) udtrykker, at summen af de tilbagediskonterede dækningsbidrag er større end summen af de tilbagediskonterede afskrivninger.

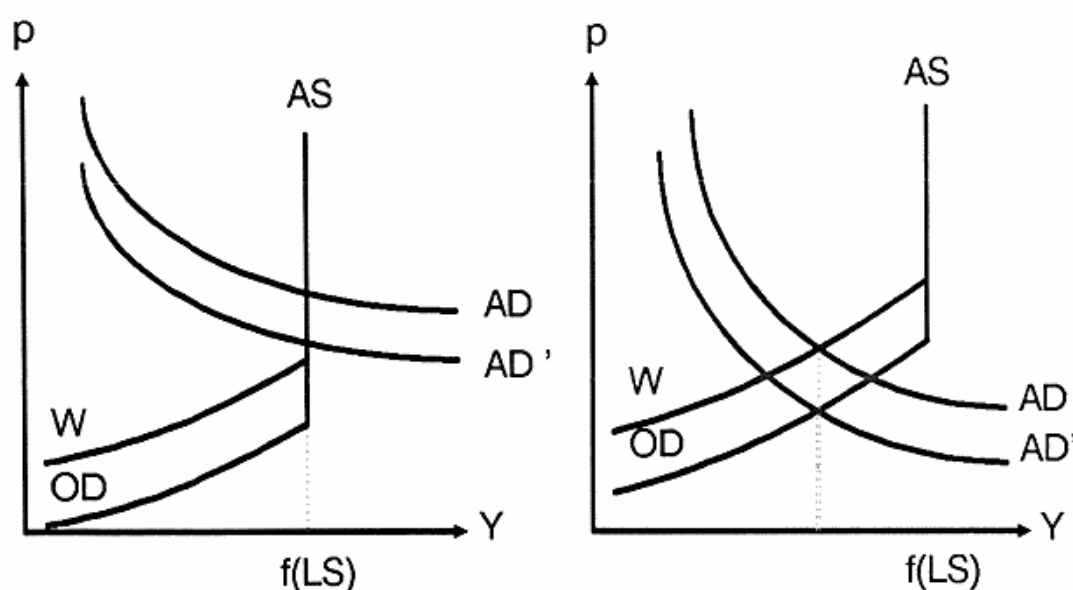
Er A den økonomiske levetidsafskrivning, vil (27) være opfyldt for alle gennemførte investeringsprojekter, bortset fra marginalinvesteringen, hvor $\hat{U}_{od}^w = U^w = 0$.

Med økonomiske levetidsafskrivninger vil investeringerne derfor ikke afhænge af overskudsdelingsandelen. Afviger de regnskabsmæssige afskrivninger fra de økonomiske levetidsafskrivninger, får overskudsdelingsparametren derimod betydning.

Fra (27) haves, at hvis de regnskabsmæssige overstiger de økonomiske levetidsafskrivninger, vil overskudsdeling betyde et højere investeringsniveau (og omvendt hvis de regnskabsmæssige afskrivninger er mindre end de økonomiske levetidsafskrivninger).

Imidlertid betyder større (mindre) afskrivninger ligeledes et fald (en stigning) i arbejdernes aflønning.

Et fald i lønnen i en fastlønsøkonomi vil imidlertid også kunne påvirke investeringer-

Arbejdskraftmangelregimet

Arbejdsløshedsregimet

Fig. 3.

ne. For at kunne vurdere om overskudsdeling i sig selv betyder et øget investeringsniveau, kan man betragte udviklingen under antagelse af konstant aflønning.

Resultatet bliver da, at påvirkningen afhænger af produktionsfunktionens egenskaber. Det kan vises, at investeringerne falder ved indførelsen af overskudsdeling – og konstant aflønning – hvis det gennemsnitlige overskud pr. mand er »noget større« end det marginale overskud pr. mand.

Dette sidste er opfyldt, hvis produktionsfunktionen har »tilstrækkeligt« faldende skalaafkast. Er dette ikke tilfældet vil investeringerne stige ved indførelse af overskudsdeling.

b. Makroeffekter

Lad os imidlertid i første omgang antage, at investeringerne falder ved indførelsen af overskudsdeling. Hvordan påvirkes de viste kort sigts resultater?

Investeringsbortfaldet betyder, at den aggregerede efterspørgselskurve rykker indad i figur 3.

Antag at økonomien initialt befinder sig i arbejdsløshedsregimet med ligevægten givet ved (Y_w, P_w) . Indførelse af overskudsdeling betyder givet investeringsbortfaldet, at såvel efterspørgsels- som udbudskurve rykker nedad.

I forhold til situationen uden efterspørgselsbortfald bliver effekten på produktion og beskæftigelse mindre, mens prisfaldet på den indenlandske vare bliver større.

Betragt specielt situationen, hvor Y forbliver uændret: Effekten på handelsbalancen er da en betydelig forbedring; på den ene side stiger eksporten som følge af det betydelige

relative prisfald på det indenlandske produkt, og på den anden side falder importen som følge af samme ændring i de relative priser. Da samtidig effekten på importen fra ændringen i det samlede produktionsniveau er fjernet gennem investeringsfaldet, bliver den positive effekt på handelsbalancen af indførsel af overskudsdeling sikker.

Antages omvendt, at investeringerne stiger som følge af indførelsen af overskudsdeling, fås, at produktion og beskæftigelse stiger, uden at den relative prisforhold mellem indenlandsk og udenlandsk produktion stiger tilsvarende.

Man kan derfor sige, at fordelingen af forbedringen på beskæftigelse og handelsbalance er usikker, men økonomiens samlede balanceproblem lettes med sikkerhed ved indførelse af overskudsdeling.

8. Konklusion

Det er blevet illustreret, at indførelse af overskudsdeling har en gunstig virkning på det samlede balanceproblem (arbejdsløshed og handelsbalance) i en lille åben økonomi. Samtidig er det imidlertid blevet påpeget, at indførelsen af overskudsdeling næppe kan ske, uden at der opstår fordelingsmæssige problemer. Disse kan dels være mellem de allerede beskæftigede og de arbejdsløse (hvis der er faldende skalaafkast), men også mellem de allerede beskæftigede og virksomhedsejerne. Er virksomhederne pristagere og har en positiv profit, vil mindst en af de to gruppers reale aflønning falde som følge af indførelsen af overskudsdeling.

Ligeledes er det vist, at gennem den usikre effekt på investeringerne er det usikkert, om afhjælpningen af balanceproblemet hovedsageligt sker gennem en beskæftigelsesstigning uden tilsvarende forværring af handelsbalancen eller hovedsageligt gennem en forbedring af handelsbalancen uden en tilsvarende nedgang i den indenlandske efterspørgsel. Det første bliver tilfældet, hvis overskudsdeling påvirker investeringerne positivt, det sidste hvis effekten på investeringerne bliver negativ.

Litteratur

- Nickell, S. 1978. *The Investment Decision of the Firm*. Cambridge.
- Pedersen, L.H. 1988a. Profit Sharing, Employment and Investment. *Discussion Papers 88-02* Institute of Economics, University of Copenhagen.
- Pedersen, L.H. 1988b. Profit Sharing, Investment and Flexible Wages. Upubliceret.
- Turnovsky, S.J. 1977. *Macroeconomic Analysis and Stabilization Policy*. Cambridge.
- Weitzman, M.L. 1983. Some Macroeconomic Implications of Alternative Compensation Systems. *Economic Journal*.
- Weitzman, M.L. 1984. *The Share Economy*. Cambridge, Mass.
- Weitzman, M.L. 1985. The Simple Macroeconomics of Profit Sharing. *American Economic Review*.
- Weitzman, M.L. 1987. Steady State Unemployment under Profit Sharing. *Economic Journal*.
- Økonomiske Råd, d. 1988. *Dansk Økonomi* juni 1988. København.

relative prisfald på det indenlandske produkt, og på den anden side falder importen som følge af samme ændring i de relative priser. Da samtidig effekten på importen fra ændringen i det samlede produktionsniveau er fjernet gennem investeringsfaldet, bliver den positive effekt på handelsbalancen af indførsel af overskudsdeling sikker.

Antages omvendt, at investeringerne stiger som følge af indførelsen af overskudsdeling, fås, at produktion og beskæftigelse stiger, uden at den relative prisforhold mellem indenlandsk og udenlandsk produktion stiger tilsvarende.

Man kan derfor sige, at fordelingen af forbedringen på beskæftigelse og handelsbalance er usikker, men økonomiens samlede balanceproblem lettes med sikkerhed ved indførelse af overskudsdeling.

8. Konklusion

Det er blevet illustreret, at indførelse af overskudsdeling har en gunstig virkning på det samlede balanceproblem (arbejdsløshed og handelsbalance) i en lille åben økonomi. Samtidig er det imidlertid blevet påpeget, at indførelsen af overskudsdeling næppe kan ske, uden at der opstår fordelingsmæssige problemer. Disse kan dels være mellem de allerede beskæftigede og de arbejdsløse (hvis der er faldende skalaafkast), men også mellem de allerede beskæftigede og virksomhedsejerne. Er virksomhederne pristagere og har en positiv profit, vil mindst en af de to gruppers reale aflønning falde som følge af indførelsen af overskudsdeling.

Ligeledes er det vist, at gennem den usikre effekt på investeringerne er det usikkert, om afhjælpningen af balanceproblemet hovedsageligt sker gennem en beskæftigelsesstigning uden tilsvarende forværring af handelsbalancen eller hovedsageligt gennem en forbedring af handelsbalancen uden en tilsvarende nedgang i den indenlandske efterspørgsel. Det første bliver tilfældet, hvis overskudsdeling påvirker investeringerne positivt, det sidste hvis effekten på investeringerne bliver negativ.

Litteratur

- Nickell, S. 1978. *The Investment Decision of the Firm*. Cambridge.
- Pedersen, L.H. 1988a. Profit Sharing, Employment and Investment. *Discussion Papers 88-02* Institute of Economics, University of Copenhagen.
- Pedersen, L.H. 1988b. Profit Sharing, Investment and Flexible Wages. Upubliceret.
- Turnovsky, S.J. 1977. *Macroeconomic Analysis and Stabilization Policy*. Cambridge.
- Weitzman, M.L. 1983. Some Macroeconomic Implications of Alternative Compensation Systems. *Economic Journal*.
- Weitzman, M.L. 1984. *The Share Economy*. Cambridge, Mass.
- Weitzman, M.L. 1985. The Simple Macroeconomics of Profit Sharing. *American Economic Review*.
- Weitzman, M.L. 1987. Steady State Unemployment under Profit Sharing. *Economic Journal*.
- Økonomiske Råd, d. 1988. *Dansk Økonomi* juni 1988. København.